

Forvaltningsplan for fredet og verneverdig hage
BOTANISK HAGE

Planen er utarbeidet av Forsvarsbygg nasjonale festningsverk i samarbeid med Botanisk hage, på oppdrag fra Plan- og utredningsseksjonen, Eiendomsavdelingen ved Universitetet i Oslo.

Utarbeidet av: Øystein Lofthus, Botanisk hage UiO, i samarbeid med Jøril Finstad, Forsvarsbygg nasjonale festningsverk.

Faglig gjennomgang: Oddmund Fostad, seksjonssjef, Seksjon Botanisk hage, UiO

Godkjent av: Christian Borhaven, seniorarkitekt/fagleder, Forsvarsbygg

Foto: Ansatte ved NHM, dersom ikke annet er oppgitt

Forsidebilde: ñalle q'Rhôngh
Oslo, desember 2016

Godkjenning Universitetet i Oslo

Forvaltningsplan for Botanisk hage er utarbeidet i henhold til kongelig resolusjon av 1. september 2006 om Statens kulturhistoriske eiendommer. Planen er godkjent av eiendomsdirektøren.

John Skogen, eiendomsdirektør

Innhold

1	INNLEDNING	4	7	BESKRIVELSE OG VERNEVERDIER	22
1.1	Bakgrunn	4	7.1	Beskrivelse av hagen som helhet	22
1.2	Formålet med forvaltningsplanen	4	7.2	Kulturhistorisk analyse/verneverdier	22
1.3	Opplysninger om anlegget	5	7.3	Planer og tiltak på sikt	23
2	VERN	6	8	KATALOG DELOMRÅDER	24
2.1	Fredete områder	6		Delområde 1, Gamlehagen	26
2.2	Områder i verneklasse 2	6		Delområde 2, Dufthagen	32
2.3	Utvalgte naturtyper	7		Delområde 3, Systematisk hage	36
3	GENERELT OM VERN OG SAKSBEHANDLING	8		Delområde 4, Pilehagen	42
3.1	Myndighet og forvaltningsansvar	8		Delområde 5, Oldemors hage	46
3.2	Hva er en fredning?	8		Delområde 6, Urtehagen	50
3.3	Hva er verneklasse 2?	8		Delområde 7, Fjellhagen	56
3.4	Hva er utvalgte naturtyper?	8		Delområde 8, Vikinghagen	62
3.5	Saksbehandlingsregler	9		Delområde 9, Rød- og svartlistebed	66
4	LOVVERK	10		Delområde 10, Arboretet	70
4.1	Generelt	10		KILDEHENVISNINGER	78
4.2	Unntak fra teknisk forskrift	10			
4.3	Plansaker	10			
4.4	Sanksjoner	11			
5	SKJØTSEL OG SØKNADSPLIKT	12			
5.1	Grunnholdninger til vern	12			
5.2	Særlige forhold ved Botanisk hage	12			
5.3	Hva er alminnelig skjøtsel?	13			
5.4	Hva er et søknadspliktig tiltak?	13			
6	HISTORIKK	14			
6.1	Bakgrunn	14			
6.2	Planlegging og utbygging	14			
6.3	Fornyelse og videreføring	14			
6.4	Oversikt over endringer	20			

1 Innledning

Et særtrekk ved fredete og verneverdige hager er at de består av både «biologiske kulturminner» og «bygde kulturminner», som til sammen danner en helhet. Botanisk hage skal bevares i et langsiktig perspektiv. Samtidig skal Botanisk hage opprettholdes som vitenskapelig utviklingsområde innen naturhistorisk forskning og artsmangfold. Vernesituasjonen betyr derfor ikke at det legges lokk på all fremtidig utvikling og tilpasning, men prosessen for å imøtekomme nye krav, må skje i nær dialog med vernemyndighetene i den enkelte sak. Målet er å finne gode løsninger der både hensynet til den vitenskapelige virksomheten og anleggets kulturminneverdier blir ivaretatt. Forvaltningsplanen er et viktig verktøy i denne prosessen.

1.1 | BAKGRUNN

Prosjektet Statens kulturhistoriske eiendommer (SKE) ble opprettet i 2003. Det ble laget landsverneplaner for de ulike sektorene, blant annet for Kunnskapsdepartementet. Fredningen av statlige eiendommer skjer ved én felles forskrift, der kapittel 1 inneholder generelle bestemmelser. De kulturminnene som senere fredes, legges til forskriften ved sektorvise kapitler. Ifølge fredningsforskriften kapittel 1 § 1-5 skal det lages forvaltningsplaner for alle fredete og verneverdige bygninger og parker.

Anlegget på Tøyen har 9 bygninger i verneklasse 1 (fredet). I tillegg er en del av parken fredet (Gamlehagen), resten av hagen er vernet i verneklasse 2. Det er laget en forvaltningsplan for hver bygning og en forvaltningsplan for Botanisk hage.

1.2 | FORMÅLET MED FORVALTNINGSPLANEN

Formålet med planen er å sikre at de kulturhistoriske verdiene som knytter seg til Botanisk hage, blir ivaretatt. Planen skal være langsiktig og premissgivende for forvaltningen, med sikte på både å ivareta kulturminneverdiene og sikre videre bruk.

Forvaltningsplanen inneholder detaljert registrering og dokumentasjon. Planen gir en avklaring om hva som er søknadspliktige

tiltak og gir retningslinjer for nødvendig kontakt med rett kulturminnemyndighet. Planen skal være et nyttig verktøy i den daglige driften og være et hjelpemiddel i den langsiktige planleggingen.

Forvaltningsplanen beskriver verneverdier og forhold som må ivaretas ved skjøtsel, vedlikehold, restaurering og endring.

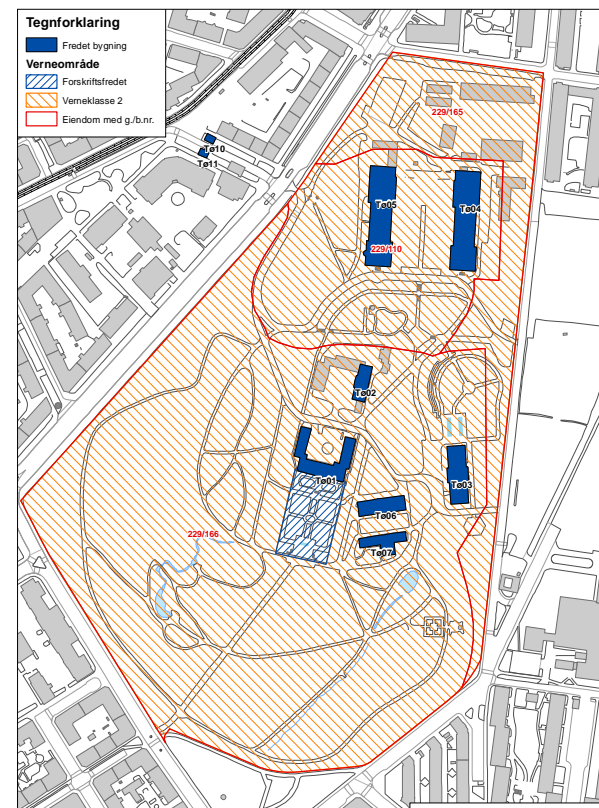
Forvaltningsplanen er ikke et juridisk bindende dokument, men målet er at den skal gi grunnlag for en smidig og forutsigbar saksbehandling. Planen fritar ikke for søknadsplikt etter kulturminneloven, plan- og bygningsloven eller naturmangfoldloven, men den gir føringer for hvilke verdier som skal sikres, og angir tålegrenser for endring.

Forvaltningsplanen er en oppfølging av

- Landsverneplan for Kunnskapsdepartementet fra 21.6.2011
- Bestemmelser gitt i kgl.res. "Overordna føreseger om forvaltning av statlege kulturhistoriske eigedommar" av 01.09.2006
- Forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer av 9.11.2011, kapittel 1, med hjemmel i lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven), §22a
- Endringsforskrift av 18.6.2014, jf. Forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer av 9.11. 2011 «Fredete eiendommer i Kunnskapsdepartementets landsverneplan»
- Forskrift om utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven av 13.05.2011

1.3 | OPPLYSNINGER OM ANLEGGET

Landsverneplan	Landsverneplan for Kunnskapsdepartementet
Eiendom/kompleks	Botanisk hage
Kommune	Oslo
Fylke	Oslo
Kulturminne-ID	117755-15
Vernestatus/verneklasse	Fredet/verneklasse 2
Anleggsår	1814
Eier	Staten
Forvalter	Universitetet i Oslo
Klimasone	3 (ihht. klimasonekart fra Det norske hageselskap)
Reguleringsstatus	??

Vernekart for Botanisk hage (hentet fra Landsverneplanen). Blå farge markerer fredete bygninger og blå skravur parkarealer som er fredet, oransje skravur markerer områder i verneklasse 2. (Utarbeidet av Forsvarsbygg.)

2 Vern

2.1 | FREDETE OMRÅDER

2.1.1 Formelt grunnlag for fredningen

Gamlehagen, dvs. hageområdet på sørsiden av Tøyen hovedgård, er fredet ihht. kulturminnelovens § 22a. Fredningen ble vedtatt 18.6.2014.

2.1.2 Omfanget av fredningen

Sitert fra fredningsforskriften:

«Fredningen omfatter Gamlehagen, utomhusanleggets arealer, terreng, strukturer som park, hage, gårdsrom og grøntområder, hovedelementer som veier, stier, dekker, belegg, vegetasjon og annen grønnstruktur, samt konstruksjoner som gjerder, porter, skulpturer, murer, trapper med detaljer, materialbruk og overflater. Fredningens avgrensning er markert med blå skravur på kart.»

2.1.3 Formålet med fredningen

Sitert fra fredningsforskriften:

«Formålet med fredning av Gamlehagen er å sikre en opprinnelig hage som knytter seg direkte til Hovedbygningen og Tøyen hovedgård.»

2.1.4 Begrunnelse for fredningen

«Gamlehagen ble anlagt i barokkstil i 1780-årene. Her er fire treskulpturer som symboliserer årstidene. Tøyen hovedgård går langt tilbake i historien som gårdsbruk, og Gamlehagen er en del av gårdsanlegget. Allerede i 1722 omtales en hage som gikk i hele husets lengde; 37,8 meter lang og 17 meter bred (Hvinden-Haug, AHO, 2008).»

2.2 | OMRÅDER I VERNEKLASSE 2

2.2.1 Formelt grunnlag for vernet

De øvrige områdene i Botanisk hage er vernet i verneklasse 2 i medhold av Landsverneplanen for Kunnskapsdepartementet fra 21.6.2011 og kgl. res. av 01.09.2006, "Overordna føresegner om forvaltning av statlege kulturhistoriske eigedommar". Verneområdet er bekreftet i brev fra Kunnskapsdepartementet til Riksantikvaren 16.6.2015.

2.2.2 Omfanget av vernet

Områdene i verneklasse 2 omfatter hele Botanisk hage (med unntak av Gamlehagen, som er fredet).

2.2.3 Formålet med vernet

Sitert fra Landsverneplanen for Kunnskapsdepartementet:

«Formålet med utomhusvern er å opprettholde Botanisk hage som vitenskapelig utviklingsområde innen naturhistorisk forskning og artsmangfold.»

2.2.4 Begrunnelse for vernet

Sitert fra Landsverneplanen for Kunnskapsdepartementet:

«Anlegget har vært viktig for universitetets vitenskapelige virksomhet.»

2.3 | UTVALGTE NATURTYPER

2.3.1 Formelt grunnlag for vernet

Naturtypen *hule eiker* som er definert i naturmangfoldloven § 52, pkt. 3.

2.3.2 Omfanget av vernet

Vernet omfatter de eiketrærne i hagen som har en diameter på minst 63 centimeter, og omkrets på 200 centimeter målt i brysthøyde (selv om den ikke er synlig hul). I tillegg omfatter det synlig hule eiketrær med et indre hulrom som er større enn åpningen, som må være minst 5 centimeter. Stammen må ha en diameter på minst 30 centimeter og omkrets på minst 95 centimeter.

2.3.3 Formålet med vernet

Formålet med vernet er å bevare og videreutvikle det biologiske mangfoldet.

2.3.4 Begrunnelse for vernet

Vernet av hule eiker er hjemlet i Forskrift om utvalgte naturtyper, av 2011.

Eikealleen består av sommer-eik, kultivaren Quercus robur 'Fastigiata'.

3 Generelt om vern og saksbehandling

3.1 | MYNDIGHET OG FORVALTNINGSANSVAR

Riksantikvaren er kulturminnemyndighet for parker og hager i statlig eie som er fredet etter kulturminneloven eller angitt i verneklasse 1 i landsverneplanene. For anlegg i verneklasse 2 er det Byantikvaren i Oslo som er kulturminnemyndighet. Kommunen ved Plan- og bygningsetaten er myndighet i spørsmål som berører utvalgte naturtyper. Naturhistorisk museum er ansvarlig for forvaltning og drift av Botanisk hages grønne og grå elementer. Eienomsavdelingen er ansvarlig for skilting og tekniske installasjoner.

3.2 | HVA ER EN FREDNING?

Verneklasse 1 i landsverneplanen omfatter bygninger og parker/hager av meget høy verneverdi. Disse er fredet etter kulturminneloven.

Fredning er det sterkeste juridiske virkemiddelet i kulturminnevernet og brukes for å sikre langsiktig vern av kulturminner av nasjonal verdi. Vedtak om fredning skjer i medhold av kulturminneloven og innebærer at det er forbudt å gjennomføre tiltak ut over vanlig vedlikehold uten tillatelse fra Riksantikvaren. Riksantikvaren kan i særlige tilfeller gi dispensasjon fra fredningsbestemmelsene for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep (jf. kulturminneloven §§ 15a og 19 tredje ledd). Søknad om dispensasjon for tiltak i fredete bygninger og anlegg i statlig eie behandles av Riksantikvaren.

Forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer, kapittel 1, inneholder generelle bestemmelser om forvaltningen av fredete bygninger og eiendommer. Forskriftens kapittel 2 – den sektorspesifikke delen – inneholder en nærmere beskrivelse av de enkelte bygningene og parkene/hagene som er fredet på eiendommene.

3.3 | HVA ER VERNEKLASSE 2?

Bygninger og parker/hager i verneklasse 2 er ikke foreslått fredet etter kulturminneloven, men er i kraft av landsverneplanen og i henhold til kgl. res. underlagt et selvpålagt, statlig vern.

For anlegg i verneklasse 2 har universitetet et selvstendig ansvar for at verneverdiene ivaretas i samsvar med landsverneplanen og forvaltningsplanen. Så lenge anlegget ikke er underlagt formelt vern etter plan- og bygningsloven, gjelder kun lovens generelle bestemmelser om søknadsplikt og interne saksbehandlingsrutiner i den enkelte sektor. Kommunen er rett myndighet etter plan- og bygningsloven, med fylkeskommunen som rådgivende kulturminnemyndighet.

Riksantikvaren skal ikke inn i saker der eiendommer i verneklasse 2 er berørt. Riksantikvaren skal likevel ha enkeltsaker til behandling i de tilfellene der det er aktuelt å søke om riving av bygninger i verneklasse 2. Se for øvrig pkt. 3.6 om saksbehandlingsregler.

3.4 | HVA ER UTVALGTE NATURTYPER?

Noen naturtyper er særlig viktige for det biologiske mangfoldet. Dette er naturtyper som er spesielt artsrike, er levested for arter som er på Artsdatabankens rødliste eller har en spesiell funksjon for enkelte arter. I "Forskrift om utvalgte naturtyper" fra 13.05.2011 er det listet opp et utvalg arter definert som viktige naturtyper. I Botanisk hage omfattes hule eiker av denne forskriften.

3 Generelt om vern og saksbehandling

3.5 | SAKSBEHANDLINGSREGLER

3.5.1 Organisering og ansvar

Ved tiltak ut over vanlig skjøtsel skal Eiendomsavdelingen ved Plan- og utredningsseksjonen kontaktes for dialog og avklaring med kulturminnemyndighetene.

3.5.2 Saksgang

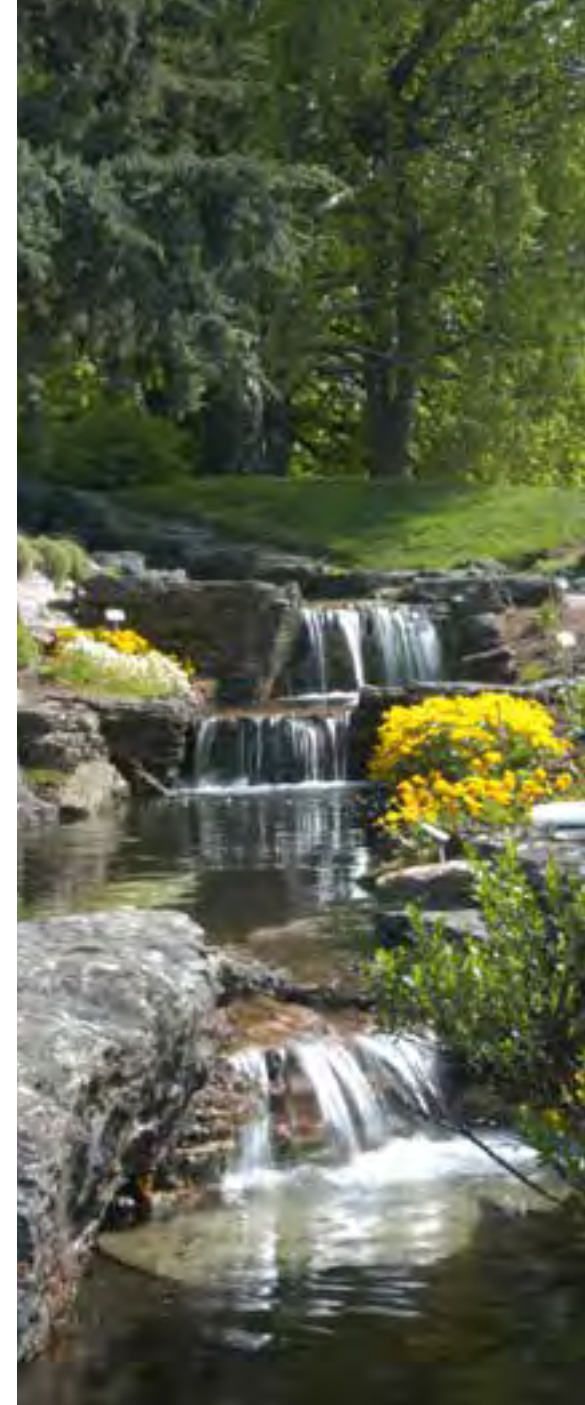
Tiltak som går ut over vanlig skjøtsel, skal godkjennes av antikvariske myndigheter (Riksantikvaren eller Byantikvaren i Oslo). Eiendomsavdelingen har jevnlige samarbeidsmøter med Riksantikvaren og Byantikvaren for å få behandlet mindre saker på en enkel og effektiv måte. Tiltak som berører utvalgte naturtyper (hule eiker), skal ihht. naturmangfoldloven behandles av Plan- og bygningsetaten i kommunen (i samråd med Bymiljøetaten). Bymiljøetaten skal også (ihht. § 6 om aktsomhetsplikt i naturmangfoldloven) kontaktes dersom det oppstår tvil om et tiltak er søknadspliktig eller om man har spørsmål angående skjøtsel av disse naturtypene.

3.5.3 Dispensasjonssøknad

Søknad om tillatelse til tiltak i fredet og vernet hage må være godt dokumentert. For at Riksantikvaren og Byantikvaren skal kunne foreta en god og forsvarlig vurdering av tiltaket, må saken være tilstrekkelig opplyst. Det må klart framgå hvilke inngrep og tilføyeser som ønskes gjennomført. Omfanget av dokumentasjon som skal følge søknaden, vil variere fra sak til sak, men god dokumentasjon vil ofte sikre raskere saksbehandling.

Søknaden bør inneholde:

- Søkers navn, adresse, telefonnummer og ev. kontaktperson
- Kart med avmerking av parkarealets navn/adresse
- Beskrivelse av nåværende situasjon med fotografier
- Beskrivelse av tiltaket, utforming, materialbruk etc.
- Relevante tegninger/skisser (få fram hva som fjernes og tilføyes)
- Relevante detaljtegninger
- Begrunnelse for tiltaket
- Eventuelle historiske tegninger og bilder der dette er relevant (for eksempel ved tilbakeføring)
- Henvisning til eventuelle styringsdokumenter, vedtak, møter e.l. der tiltaket er omtalt

4 Lovverk

4.1 | GENERELT

Kulturminneloven og plan- og bygningsloven er to selvstendige lover som forvaltes av ulike instanser. Hvis et tiltak utløser søknadsplikt etter begge lovverkene, skal det foreligge to tillatelser før tiltaket igangsettes.

Kulturminneloven forvaltes av Riksantikvaren. (For kommunale og private eiendommer og enkelte statlige eiendommer er forvaltningsmyndigheten delegert til fylkeskommunene/Byantikvaren i Oslo.) Riksantikvarens vedtak kan påklages til Klima- og miljødepartementet.

Plan- og bygningsloven forvaltes av kommunen. Arbeider som omfattes av plan- og bygningsloven, skal på vanlig måte saksbehandles av kommunen. Vedtak i byggesaker kan påklages til Fylkesmannen.

Kulturminneloven har strengere regler for søknadsplikt enn plan- og bygningsloven. Kulturminneloven er en særlov som går foran plan- og bygningsloven. Det kan derfor ikke gis igangsettningstillatelse etter plan- og bygningsloven uten at tillatelse etter kulturminneloven foreligger, jf. plan- og bygningsloven § 21-5, samordningsplikten. Normalt bør det foreligge tillatelse etter kulturminneloven før kommunen gjennomfører sin saksbehandling.

Naturmangfoldloven er en særlov på linje med kulturminneloven og forvaltes av kommunen. Miljødirektoratet er klageinstans for vedtak truffet av kommunen etter denne loven, med mindre annet er bestemt. Dersom noen klager på en tillatelse eller avslag på søknaden om tillatelse, skal Fylkesmannen uttale seg til klagen før endelig klagebehandling. Fylkesmannen har også klagerett over vedtak truffet av kommunen.

4.2 | UNNTAK FRA TEKNISK FORSKRIFT

I 2010 kom en ny teknisk forskrift til plan- og bygningsloven, TEK-10, som blant annet stiller skjerpete krav til universell utforming.

I særlige tilfeller kan det gjøres unntak for anlegg med definert bevaringsverdi. I TEK-10 § 14-1 heter det: «For tiltak der oppfyllelse av krav i dette kapittel ikke er forenlig med bevaring av kulturminner og antikvariske verdier, gjelder kravene så langt de passer.» Unntak innebærer at bestemmelsene i TEK-10 ikke gjøres gjeldende; det skal dermed ikke søkes dispensasjon.

Kravene til universell utforming er nedfelt i plan- og bygningslovens formålsparagraf og i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Disse kravene er strenge, men også her kan det gjøres unntak for fredete og bevaringsverdige anlegg. Målet er å øke tilgjengeligheten og å finne tilpassete løsninger som er forenlige med kulturminneverdiene. Målet om økt tilgjengelighet er også nedfelt i kgl. res. av 01.09.2006, «Forvaltning av statlege kulturhistoriske eigedomar».

4.3 | PLANSAKER

Kommunen skal ta hensyn til kulturminner i sitt planarbeid. Dette innebærer normalt at bygninger og parker/hager som omfattes av fredning etter kulturminneloven eller er definert som bevaringsverdige i verneklasse 2, skal reguleres til hensynssone med bevaringsformål. Fylkeskommunene/Byantikvaren i Oslo skal avgi uttalelse i plansaker. Ved behov henter disse inn Riksantikvarens uttalelse, slik at kulturminnemyndighetene kommer med en samlet uttalelse.

4.4 | SANKSJONER

Det er viktig at staten forvalter sine kulturminner på en forbillig måte. Som eier av fredete anlegg har staten et særskilt ansvar.

Brudd på kulturminneloven kan møtes med krav fra Riksantikvaren om utbedring eller tilbakeføring av ulovlig utførte arbeider, jf. § 16. Eier kan også pålegges å gjennomføre tiltak for å hindre forfall, jf. § 17.

Myndighetene kan dessuten pålegge den ansvarlige å rette eller stanse forhold som er i strid med naturmangfoldloven. Øvrige sanksjoner ihht. naturmangfoldloven er beskrevet i lovens §§ 69-75.

Under: Siebkes skiferbenk, anlagt til jubileet i 2014. Johan Siebke var fra 1813 «botanisk gartner» (overgartner) i Botanisk hage. Til høyre: Systematisk hage

5 Skjøtsel/vedlikehold og søknadsplikt

5.1 | GRUNNHOLDNINGER TIL VERN

Hager som kulturarv sammenlignes ofte med bygninger. Mens bygninger bare består av dødt materiale, inneholder hager også levende materiale. En hage kan være bygd opp av stein, tegl, betong, metall og grus, men levende materialer som planter, vann, jord og til og med dyr og insekter er selvsagt òg essensielt. Hager har i tillegg en ekstra dimensjon ved at de stadig er i endring. En hage ser forskjellig ut morgen og kveld, og den endrer karakter gjennom årets måneder. Det ligger også i en hages natur at den vil endres over tid. En del forandringer skjer så langsomt at man knapt legger merke til det i løpet av en mannsalder, mens andre skjer fra den ene dagen til den andre. Den som jobber med forvaltning av verdifulle, historiske hager, må derfor forholde seg til tids- og endringsdimensjonen og planlegge både på kort og lang sikt.

Innen kulturminnevernet har det vært vanlig å se bevaring og forandring som motsetninger. Ettersom hager inneholder planter, er forandring en naturlig del av hagens historie. En gjennomtenkt håndtering av vegetasjonens foranderlighet har alltid inngått i gartnerens arbeid. Håndtering av hagens naturlige endringer ved hjelp av gartnerfaglig arbeid er utgangspunktet for bevaring av historiske hager. En hages forandringer gjennom historien ligger til grunn for den langsiktige målsettingen for skjøtselen og for å kunne vurdere mulige tiltak.

Skjøtsel av en hage innebærer at man styrer vegetasjonens forandring mot et ønsket mål. Å avbryte skjøtselen betyr ikke at endringen i en hage avbrytes. Forandringene fortsetter, men uten en plan – naturen tar over. En historisk hage bevares best ved å fortsette å håndtere vegetasjonens naturlige utvikling i tråd med hagens skjøtselstradisjon.

5.2 | SÆRLIGE FORHOLD VED BOTANISK HAGE

En botanisk hage er en levende, vitenskapelig samling. Selv om Botanisk hage gjerne oppleves som en vakker park, så er ikke

dette hovedformålet. Planter i en botanisk hage har som formål å være materiale for forskning eller undervisning og demonstrasjon av planteriket. For å være aktuelle for forskning har de fleste planter i en botanisk hage et dokumentert og gjerne vilt opphav. Plantematerialet kommer inn til Botanisk hage fra ekspedisjoner som hagen selv deltar på, fra ekspedisjoner i forbindelse med forskning eller indirekte via andre botaniske hager som har hatt ekspedisjoner. Mesteparten av materialet utveksles gjennom et internasjonalt frøbytte (*Index seminum*) som skjer hver vinter ved at botaniske hager vederlagsfritt sender de ønskete artene som frø til hverandre. Grunnet det overordnede formålet vil en botanisk

Rådene for skjøtsel og vedlikehold er basert på grunnprinsipper innen kulturminnevernet:

De viktigste er:

- Hagen vernes slik den var på tidspunktet for fredning/vern.
- Det er bedre å vedlikeholde og reparere enn å skifte ut.
- Ved reparasjoner skal samme materialer og metoder som i det eksisterende anlegget benyttes.
- Skjulte deler av konstruksjoner er like viktige å ta vare på som synlige (overflater). Det er et mål å bevare helheten på best mulig måte, ikke bare det visuelle uttrykket.
- Spor under bakken er viktige å ta vare på for å kunne dokumentere hagens historie.
- Hvis man må endre, er det bedre å føye noe til enn å fjerne originale eller gamle deler. Det beste historiske arkivet er hagen selv.
- Trær som felles pga. død eller vesentlig skade, skal erstattes med tilsvarende slag på samme sted.
- Endringer skal være mest mulig reversible.

hage være meget dynamisk og med stor grad av utskiftninger av plantemateriale.

5.3 | HVA ER ALMINNELIG SKJØTSEL/VEDLIKEHOLD?

Den årlige skjøtsel av hagen beskrives ikke i en forvaltningsplan, men i Botanisk hages eget planleggingsarbeid. I en alminnelig skjøtelsplan finner man definert oppgaver over hva som trengs å gjøres i hagen i opp til to-tre års intervaller for at de langsiktige målene skal nås. En skjøtelsplan omfatter sesongmessig stell av vegetasjon som plener, trær, busker, stauder, sommerblomster og løk. Tilsvarende er det planer for drift og vedlikehold av de grå elementene, som trapper, steinbelegning, støttemurer, parkeringsplasser, asfalterte overflater og tekniske installasjoner m.m.

Ved drifts- og vedlikeholdsoppgaver, rehabilitering av bygninger eller annen virksomhet som kan medføre skader på hagen, gjelder følgende:

Det skal gjøres nødvendige tiltak for å sikre at ikke vegetasjon, faste dekker eller andre elementer av hagen blir utsatt for skader. Ved behov skal byggegjerder, kjøreplater o.l. benyttes. UiOs krav til beskyttelse av vegetasjon under byggearbeider skal følges.

5.4 | HVA ER ET SØKNADSPLIKTIG TILTAK?

Når en hage er underlagt vern, må det søkes om godkjenning for inngrep som ikke går inn under ordinær skjøtsel og vedlikehold (se kapittel 3 for aktuelle kulturminnemyndigheter og saksgang). Denne type inngrep omtales som tiltak i forvaltningsplanen. Eksempler på søknadspliktige tiltak i hager og grøntanlegg kan være:

- Inngrep som følge av tilpasning til universell utforming, trekking av nye kabler og rør eller lignende.
- Utskifting eller vesentlig endring av opprinnelige elementer som fastmonterte utebenker, lysarmatur e.l.
- Utskifting av belegg som gatestein, skiferheller e.l. til annen type belegg.
- Planering, utfylling eller andre permanente terrenginngrep.
- Anlegging av nye gangstier i hagen.
- Felling av trær som ikke er døde og som ikke har alvorlig sykdom eller skade.
- Tilbakeføre elementer til opprinnelig uttrykk, dersom dette ikke var en del av anlegget ved fredningstidspunktet.
- Etablering av nye delområder/hagetyper i Botanisk hage.

NB! Listen er ikke uttømmende med hensyn til hva som er søknadspliktig. Søk derfor råd dersom det oppstår tvil om hvor grensen går mellom skjøtsel/vedlikeholdstiltak og søknadspliktige tiltak.

6 Historikk

Historikken til Tøyen hovedgård og Botanisk hage er beskrevet i boka «Botanisk hage – 1814-2014», og vil kun kort skisseres her.

6.1 | BAKGRUNN

Tøyen hovedgård er en de eldste gårdene i Oslo. Den var kirkegods under Nonneseter kloster i middelalderen. Gården ble underlagt kongen som krongods etter reformasjonen, og ble senere tillagt kansleren som embetslønn. Rikskansler Jens Bjelke, samtidens største private eiendomsbesitter, kjøpte eiendommen i 1640, etter å ha disponert den i 20 år. Etter 1670 fikk Tøyen status som adelig setegård. Gårdens siste private eier, Johan Lausen Bull, solgte eiendommen til kong Frederik VI, som ga den videre som gave til universitetet. Botanisk hage ble grunnlagt 1. juni 1814.

6.2 | PLANLEGGING OG UTBYGGING

Anleggsarbeidet i forbindelse med etablering av hagen ble fullført i 1818, men selve hagens utstrekning var på det tidspunkt kun området sør for Tøyen hovedgård, altså omtrent halvparten av dagens utstrekning. Hagen var da i engelsk landskapsstil (stiløpene fra denne anleggingen er relativt uforandret fram til i dag). I de første årene kom store deler av plantematerialet fra Botanisk Have i København, og med god hjelp var det allerede i 1925 ca. 5000 plantearter i hagen.

6.3 | FORNYELSE OG VIDEREFØRING

I perioden 1866–92, under hagebestyrer Frederik Christian Shübeler, ble hagen brukt til testing av diverse vitenskapelige hypoteser, hvorav mange angikk nyttige vekster. Mange av trærne i Arbo-retet stammer sannsynligvis fra denne perioden, og det fremgår av årsberetningene at han enkelte år plantet tusenvis av planter. Det var også i denne perioden at hagen fikk sine to veksthus, Palmehuset (1868) og Victoriahuset (1876).

Periodene der Johan Nordal Fischer Wille (bestyrer 1893–1924) og Jens Holmboe (bestyrer 1924–1943) styrte, var mindre preget

av store endringer. Men, eksempelvis er eikealléen (opprinnelig plantet i 1907), kirsebæralléen og søyleeika i solkorset fra denne tiden. Hagen ekspanderte litt i denne perioden, men den nordre delen ble ikke tatt skikkelig i bruk før senere.

Utsnitt av kart over Tøyen hovedgård fra ca. 1790. Statens kartverk

Krigsårene medførte både ødeleggelser, knapp økonomi og vanskelige driftsforhold. Vinteren 1940 ble det anlagt 10 tilfluktsrom for publikum i hagen, og alt av brukbart areal i hagen ble brukt til å dyrke poteter og andre vekster. Behovet for matjord i krisetid gikk foran hensynet til driften av hagen, til og med Gamlehagen ble omgjort til potetland. Ved krigens slutt var det ikke mye annet enn Arboretet som stod igjen.

Etter krigen ble Rolf Nordhagen ansatt som bestyrer. I hans periode ble ikke bare hagen gjenoppbygd etter forfallet gjennom krigsårene, men han satte også i gang med en rekke omlegginger. Gamlehagen fikk ny form etter en arkitektkonkurranse. Han anla også en ny systemhage nord for Botanisk museum. Senere kom Fjellhagen, Urtehagen og de andre spesialanleggene som blir nærmere omtalt under Kap. 8 Delområder.

Bildet over: Potetdyrking under krigen. Bildet til venstre: Ett av ti tilfluktsrom som ble etablert i 1940. (Foto: MUV)

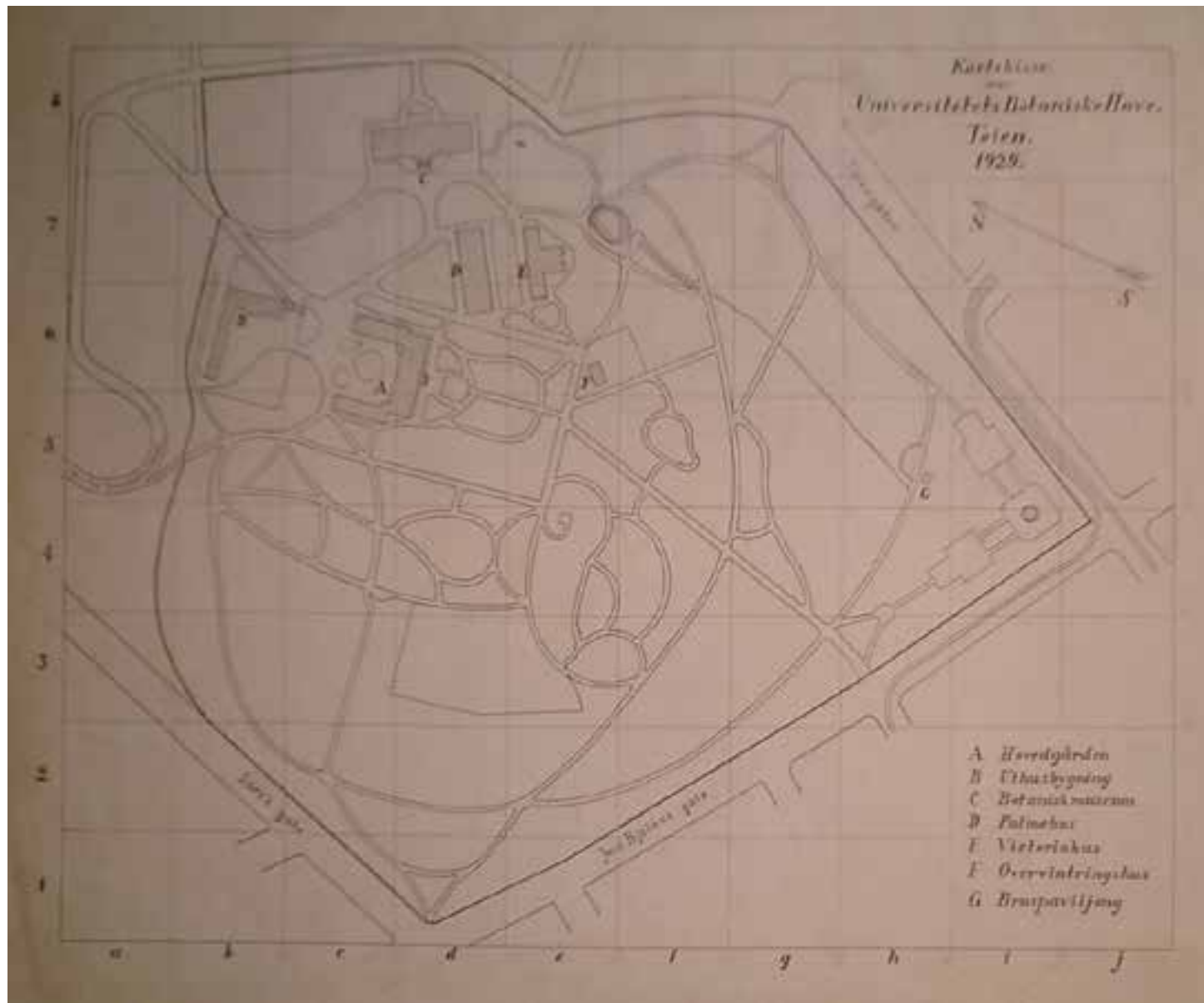

Denne siden:

Kart over Botanisk hage fra 1823. Vi ser bl.a. at Gamlehagen har endret form, og at det er anlagt et nettverk av gangveier og stier.

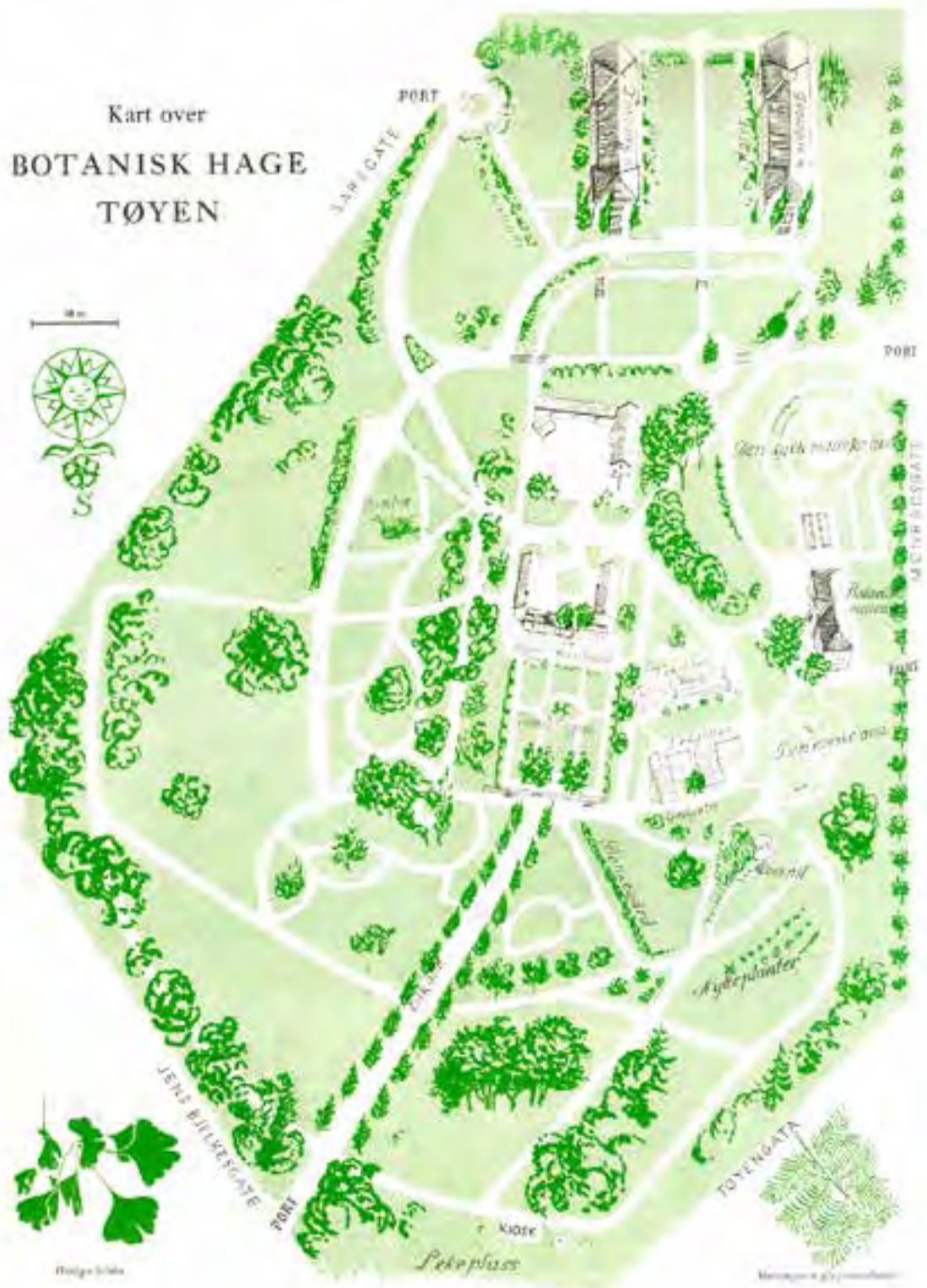
Motsatt side:

Kart fra 1929

Kart over Botanisk hage fra før krigen.

Kart over Botanisk hage fra 1961.

6.4 | OVERSIKT OVER ENDRINGER

1811:

Det Kongelige Frederiks Universitet ble grunnlagt. Kong Frederik VI kjøpte gården Tøyen med Kjølberg og overrakte den til universitetet i 1812.

1814:

Botanisk hage anlagt. Christen Smith ble hagens første professor.

1868:

Palmehuset oppført

1876:

Victoriahuset oppført

1903-09:

Zoologisk museum oppført

1911-17:

Botanisk museum og Geologisk museum oppført

1952-57:

Gamlehagen nyanlegges

1953-57:

Systematisk hage anlagt

1970-75:

Botanisk hage og Botanisk museum skiller lag

1968-1989:

Fjellhagen anlagt

1990-tallet:

Dufthagen anlagt

2000:

Oslo-ryggen anlagt til Oslo bys 1000-årsjubileum

2010:

Rød- og svartlistebedet anlagt

2013/2014:

Pilehagen anlagt og åpnet

2005-2006:

Urtehagen ble anlagt

2007-2008:

Oldemors hage anlagt

*Side 21: Gamlehagen med
basseng i forgrunnen*

7 Beskrivelse og verneverdier

7.1 | BESKRIVELSE AV HAGEN SOM HELHET

7.1.1 Beliggenhet, klima og jordbunnsforhold

Botanisk hage ligger på et høydedrag som strekker seg fra 10 til 36 meter over havet. Hagen har et flatemål på 150 mål. Området er i henhold til Det norske hageselskaps klimasonekart i sone 3, men innad i hagen kan det observeres klimatiske forskjeller. For å gjøre hagen mer lun, ble det på 1800-tallet plantet en le-beplantning, som for det meste består av spisslønn (*Acer platanoides*) og ask (*Fraxinus excelsior*).

Navnet Tøyen kommer fra norrønt og er sammensatt av ordene for gjødsel og eng, altså må man anta at det har vært gode jordbunnsforhold på Tøyen i svært lang tid. Jordtypen i mesteparten av hagen er siltholdig leirjord, og grunnen består av alunskifer.

7.1.2 Struktur og elementer

Botanisk hage har både spesialanlegg med spesifikke tema (omtalt i kapittel 8) og mer åpne plenarealer. Gangstiene i hagen er dekket med grus og har et skille mellom øst og vest, der vestlige deler av hagen har grå grus, mens de østlige delene har rød grus. De større kjøreveiene er asfaltert og har brostein ved inngangspartiene.

7.1.3 Belysning, skilting og møblering

Hagen, både ved bygninger og tilhørende plasser og noen av hovedveiene har middels høye master med LED-belysning (satt opp i 2014). Skiltingen i hagen er i form av pyloner med kart ved inngangsportene, og røde skilter i veienes hovedkrysningspunkt. Det er også informasjonstavler ved inngangene, og infoskjerm ved søndre inngang i Monrads gate. Møblelementet består delvis av faststøpte benker med sete og rygg av plank, og delvis av løse stålbenker med sete og ryggstø av trespiler.

7.1.4 Bruk og brukergrupper

Hovedmassen av brukere er et generelt publikum, men hagen brukes også i stor grad til undervisning av skoleklasser og universitetsstudenter. Forskere er også en viktig brukergruppe, både NHMs ansatte og tilreisende forskere.

7.1.5 Universell tilgjengelighet

Dufthagen og Oldemors hage er tiltenkt grupper med spesielle behov og har av den grunn bedre tilgjengelighet enn øvrige deler av hagen. Hagen ellers er tilgjengelig i den grad terrenget tillater det.

7.1.6 Sykkelparkering

Det er ikke laget sykkelparkering for besøkende til Botanisk hage, men sykkelparkeringer finnes bak de tre museumsbygningene, de er likevel primært tiltenkt de ansatte. Det er ikke lov å sykle inne i Botanisk hage.

7.2 | KULTURHISTORISK ANALYSE/VERNEVERDIER

Botanisk hage er en vitenskapelig samling. Fra den ble anlagt og fram til i dag har den vært i kontinuerlig utvikling. I tillegg til den naturlige endringen som skjer i hager over tid, skjer det endringer både som følge av den vitenskapelige virksomheten og av hensyn til formidlingen. Plantearter testes ut og områder utvikles, utvides eller fjernes. Så lenge vitenskapelig forskning er grunnlaget i driften av Botanisk hage, må det være rom for å gjøre endringer også i fremtiden.

Formålet med vernet av Botanisk hage (med unntak av Gamlehagen) er heller ikke å legge lokk på framtidig utvikling, men «...å opprettholde Botanisk hage som vitenskapelig utviklingsområde innen naturhistorisk forskning og artsmangfold.»

Selv om det har vært gjort store endringer i hagen over tid, er det likevel enkelte elementer og strukturer i anlegget som er av høy alder. Sammenligning av gamle kart viser at stiløpene i søndre

halvdel av hagen har ligget relativt uforandrete i 200 år. Disse har høy verneverdi og bør derfor bevares som en av få rester av hagens opprinnelige plan.

Det finnes også enkelte solitærtrær som er av høy kulturhistorisk verdi, som for eksempel Moes pil og søyleeika i solkorset. Vern av disse trærne er en naturlig del av driften i Botanisk hage. Ethvert tre som plantes i hagen, anses som en langsiktig investering. Felling av trær som skjer ved naturlig frafall eller av sikkerhetsårsaker, regnes som alminnelig skjøtsel. Enkelte ganger vil det likevel være aktuelt å felle trær ved utvidelse eller oppretting av nye spesialanlegg. Vurderinger av hvilke trær som ev. skal felles, vil da inngå i en større plan og forelegges Byantikvaren.

Med unntak av Gamlehagen, som er i verneklasse 1, er hele Botanisk hage i verneklasse 2, og større omlegging, nedlegging eller oppretting av spesialanlegg er derfor søknadspliktig.

Mindre permanente beplantninger, slik som prydbed, vurderes ikke å være søknadspliktig ihht. formålet med vernet. Beplantning som kun går på bekostning av gressareal eller annet åpent areal, og som det er enkelt å opprette og tilbakeføre, inngår i handlingsrommet for utvikling i en botanisk hage.

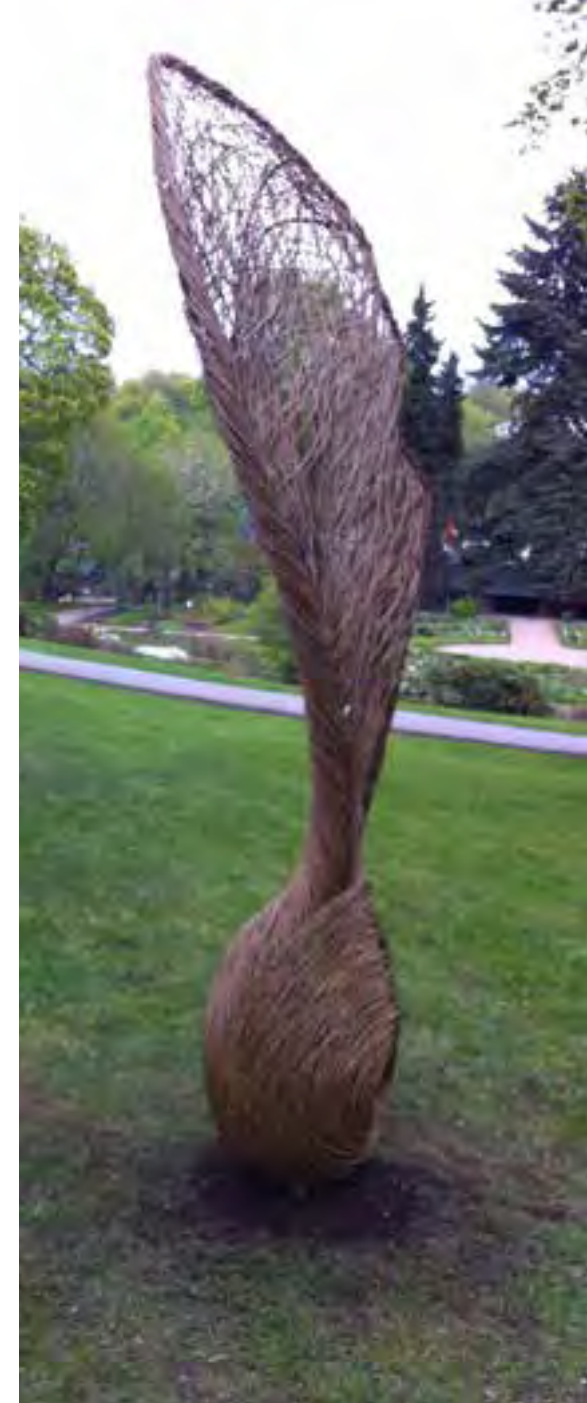
Siden plantematerialet er det primære, vitenskapelige grunnlaget for en botanisk hage, er dette naturligvis i sentrum. Vern av spesifikke planter er derimot vanskelig, med unntak av enkelte trær og trekker. For de øvrige plantene må det være åpent for Botanisk hage å fritt skifte ut plantemateriale, både av nødvendighet grunnet naturlig frafall, men også av vitenskapelig eller formidlingsgrunnet interesse.

7.3 | PLANER OG TILTAK PÅ SIKT

Kirsebæralléen består av 18 kirsebærtrær av den fylte kultivaren *Prunus avium* 'Plena'. Trærnes tilstand er dårlig grunnet råte, spesielt svovelkjuke (*Laetiporus sulphureus*), og flere trær må felles i de kommende årene av sikkerhetsårsaker. Ettersom kirsebæralléen er et av hagens vakreste og mest populære elementer under blomstringen, er det naturligvis et ønske om å beholde den, men det blir vanskelig i de kommende årene.

Arten er i rosefamilien, og har som mange andre arter problemer med etablering i jord der det har vært samme art før. En direkte erstatning av felte trær er vanskelig uten bytte av store mengder jord. Hele alléen må felles på et tidspunkt, og dette må følges av en periode der jorden legges brakk før eventuell nyetablering. Det vil ved nyetablering være ønske om bruk av samme kultivar eller lignende fylt kultivar, ettersom dette er et prydelement og blomstring er viktigere enn fruktsetting.

Det er også på sikt planer om å reetablere grus som dekke på en del veier som i dag er asfalterte. I tillegg er det behov for å etablere grusarmering på en del av veiene, samt brosteinsrenner for bedre håndtering av overflatevann.

8 Katalog – delområder

Parkens delområder

Delområde 1
Gamlehagen

Delområde 2
Dufthagen

Delområde 3
Systematisk hage

Delområde 4
Pilehagen

Delområde 5
Oldemors hage

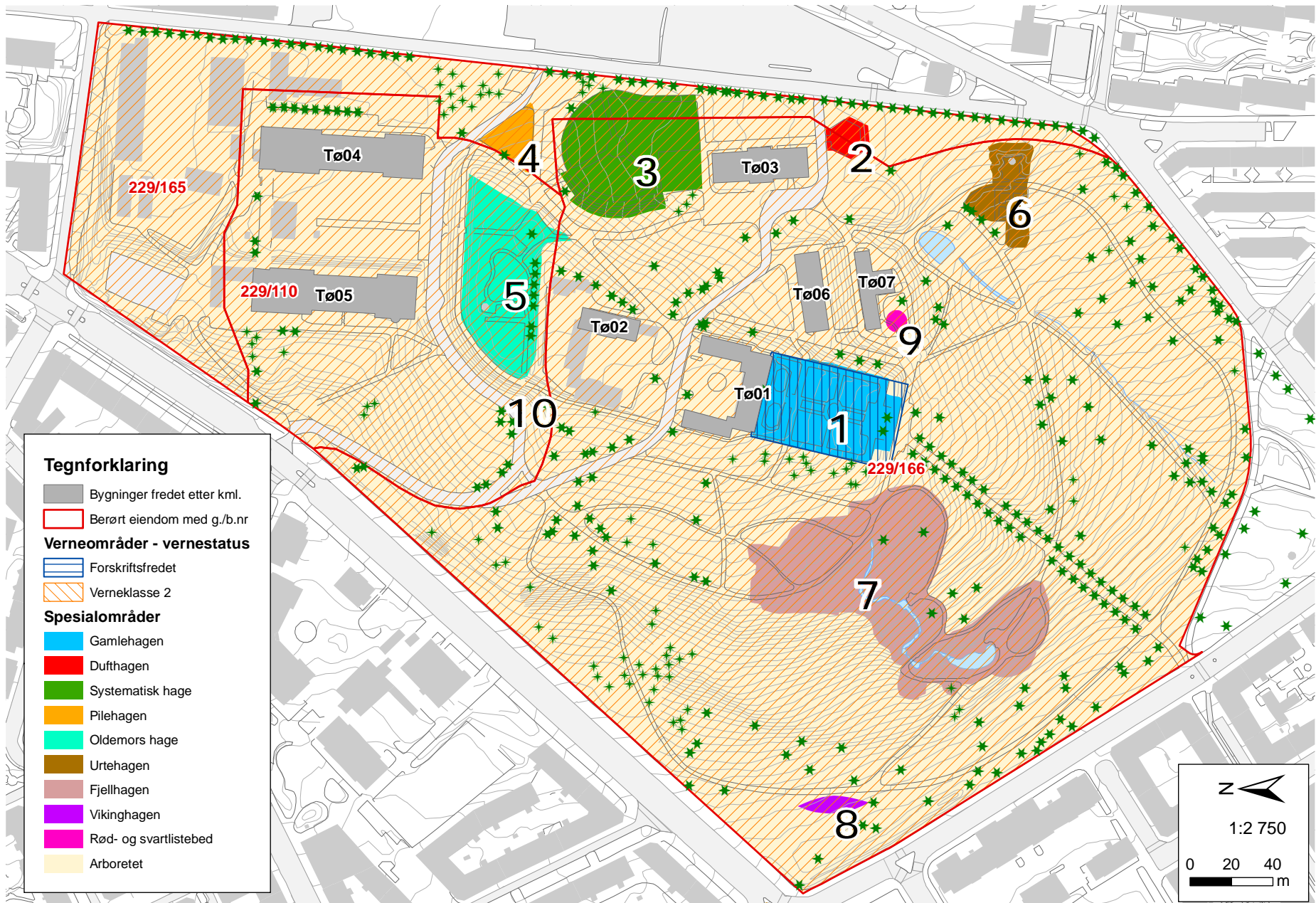
Delområde 6
Urtehagen

Delområde 7
Fjellhagen

Delområde 8
Vikingshagen

Delområde 9
Rød- og svartlistebed

Delområde 10
Arboretet

Delområde 1 - Gamlehagen

Gamlehagen er fredet. Tiltak og endringer ut over ordinær skjøtsel i dette området krever godkjenning fra Riksantikvaren.

Gamlehagen sett mot nord.

Hagen sett mot sør, fra trappa på Tøyen hovedgård.

Formklipt buksbom

Tverraksen sett mot Palmehuset.

BESKRIVELSE

Hagen er innrammet av klipte bueganger av lind i øst og vest og av støttemurer i norsk marmor, trolig fra Gjellebekk i Lier, i nord og sør. I sør er det et lite basseng.

HISTORIKK**1700-tallet**

På et kart fra slutten av 1700-tallet vises et regelmessig hageanlegg i renessansestil på en flat terrasse sør for Tøyen hovedgård. Anlegget var delt opp i kvadratiske, rektangulære felt og innrammet av to rekker med trær. Trolig ble det dyrket både blomster og grønnsaker her, for renessansehagene var ofte vakkert utformete nyttehager. Fra hage-trappa midt på huset gikk en vei mot sør. Den delte hagen i to. Nedenfor hagen, skrått ut fra veien, gikk en allé som førte ned mot Grønland.

1814–18:

Da overgartner Siebke anla Botanisk hage i perioden 1814–18, lot han den flate terrassen sør for Tøyen hovedgård ligge som den var, men ga hageanlegget ny utforming og nytt innhold. På begge sider av veien ble det anlagt blomsterfelt med ulike mønster, slik at de sammen dannet et symmetrisk anlegg. I Botanisk hages første år ble anlegget kalt Frederiks Minde, men i unionstiden med Sverige ble navnet endret til Gamlehagen.

1952–57:

I dag framstår Gamlehagen slik den ble anlagt av professor Rolf Nordhagen i perioden 1952–57. Anlegget er basert på hagearkitekt Sigrid Breviks bearbeiding av ideene i de to premierte og de to innkjøpte utkastene i den store hagearkitektkonkurransen Nordhagen utlyste i 1948, en konkurranse for omlegging av Botanisk hage etter 2. verdenskrig. Utformingen er inspirert av de formelle parterrehagene i barokken og anlagt i en stil som var typisk for perioden da hovedbygningen fikk sin nåværende form rundt 1780.

2007:

Hestekastanjene på hver side av trappa mot Gamlehagen ble fjernet.

VERNEVERDIER

Gamlehagens utforming og funksjon har variert opp gjennom årene. Det er godt dokumentert i boken «Botanisk hage 1814–2014», Borgen & Dahl (2014). I fredningsforskriften heter det at Gamlehagen ble anlagt i barokkstil på 1780-tallet, og at anlegget er den opprinnelige hagen knyttet til Tøyen hovedgård. Dette beror på en misforståelse. Dagens uttrykk inkludert stier, statuer og beplantning er ikke eldre enn fra Nordhagens omlegging mellom 1952 og 1957. Mulighetene for at det kan finnes spor i grunnen etter tidligere hagestrukturer i dette området, er likevel til stede.

Gamlehagen har altså vært endret flere ganger opp gjennom historien. Størrelsen på anlegget har vært relativt konstant, men først avgrenset ved innplanting av lindehekken. Selv om hagen slik den framstår i dag, har lite til felles med den opprinnelige 1700-tallsutformingen, foreligger det ingen planer om tilbakeføring. Det er likevel verd å merke seg at fredningen er foretatt på feilaktig grunnlag, og at dagens utforming har lavere verneverdi enn det som kommer fram av forskriften.

Bilder på motsatt side:

1. Foto fra ca. 1875. Fotograf: Olaf Martin Peder Væring. De små trærne er plantet ut av Frederik Chr. Schübeler, som var leder av Botanisk hage. Han plantet bartrær for å teste herdighet. Rettighet: Oslo Museum

2. Foto fra ca. 1900. Fotograf: Per Adolf Thorén. Rettighet: Oslo Museum

3. Ca. 1910. Fotograf: Rangvald Væring. Rettighet: Oslo Museum

4. Ca. 1920. Foto: Mittet & Co. Rettighet: Oslo Museum

1

2

3

4

Viktige elementer i delområde 1

DE FIRE ÅRSTIDER

Beskrivelse

Fire skulpturer av hvitmalt tre som representerer de fire årstider. Fundament er også av tre. De er en gave fra Selskabet for Oslo Byes Vel. Skulpturene ble skåret av treskjærer Eric Fridstrøm, som kopier av «De fire årstider» som sto i hagen til Billerud gård på Toten inntil de havnet i De Sandvigske Samlinger på Lillehammer.

Vedlikehold/søknadspliktige tiltak

Skulpturene kan males opp med samme farge ved behov. Utskifting eller fjerning av skulpturene er søknadspliktig.

TRAPPER OG MURER

Beskrivelse

Trapper og støttemurer er av norsk marmor, trolig fra Gjellebekk i Lier, i nord og sør. De ble anlagt samtidig med ombyggingen av hagen etter krigen.

Vedlikehold/søknadspliktige tiltak

Trappa ble utbedret med stein fra Berganbruddet i Larvik i 2014 (siden Gjellebekk er fredet). Tiltaket ble godkjent av Riksantikvaren. Utskifting av enkeltstein med blokker av tilsvarende bergart og fargenyanse regnes som ordinært vedlikehold. Endring av trappe-nes utforming er søknadspliktig.

BASSENG

Beskrivelse

Bassenget ble anlagt samtidig med ombyggingen av hagen etter krigen.

Skjøtsel/søknadspliktige tiltak

Utskifting av enkeltstein med blokker av tilsvarende bergart og fargenyanse regnes som ordinært vedlikehold.

Akvarell fra 1949, med forslag til endring av Gamlehagen.

Delområde 2 - Dufthagen

Dufthagen er i verneklasse 2. Tiltak og endringer ut over ordinær skjøtsel i dette området krever godkjenning fra Byantikvaren.

Dufthagen sett fra Botanisk museum.

BESKRIVELSE OG HISTORIKK

Dufthagen er et anlegg spesielt tilrettelagt for bevegelseshemmede, blinde og svaksynte. Den har som navnet sier, mange planter som har karakteristisk lukt. Anlegget ble anlagt på 1990-tallet og ble offisielt åpnet i 1996. Strukturen er sekskantet og avgrenses av en formklipt hekk av barlind (*Taxus baccata*). Innenfor hekken vokser større stauder og busker i bed på bakkenivå.

Inngangen er i nordlig retning, mot Botanisk museum, og den er en portal med slyngende planter (kaprifol). De indre bedene består av en ytre, åpen sekskant bygd opp i granitt i fire steiners høyde, og et indre sekskantet bed med 3 steiner i høyden. Steinbedet ble rehabilitert i 2016. Dekket i anlegget består av belegningsstein.

VERNEVERDIER

Dufthagen har, som et relativt nytt anlegg, lav verneverdi. Anlegget har likevel en viktig funksjon som sansehage. Vegetasjonen, både duftplantene og hekk og klatreplantene som rammer inn hagen, anses som lite verneverdig og kan endres ved behov. Vedlikehold av granittbedene ved oppfuging og remuring med tilsvarende stein, regnes som vedlikehold. Endring eller fjerning av steinbedet eller hele spesialhagen er søknadspliktig.

Bilder på motsatt side:

1. Dufthagens inngangsparti

2. Ytre og indre steinbed

3. Dufthagen vinterstid

4. Dufthagen sett fra Botanisk museum.

1

2

3

4

Delområde 3 - Systematisk hage

Systematisk hage er i verneklasse 2. Tiltak og endringer ut over ordinær skjøtsel i dette området krever godkjenning fra Byantikvaren.

Systematisk hage sett mot nord.

Deler av hagen sett mot vest.

Duetreet i blomst

Systematisk hage med bassengene i forgrunnen

BESKRIVELSE

Den overordnede formen på Systematisk hage er nesten uendret fra slik den ble anlagt; et kakediagram med tre sektorer og en tilstøtende, rektangulær del med lange rektangulære bed og to basseng for dyrking av vannplanter. Plataået med tilhørende murer ble også anlagt samtidig som Systematisk hage og regnes for å være en del av anlegget, til tross for at det aldri har hatt plantesystematisk innhold. Også enkelte av trærne i den nordre enden er bevisst plantet for å representere grupper i plantesystematikken, men er av åpenbare grunner for store til å ha en plass inne i anlegget, dette gjelder primært duetreet *Davidia involucrata* og snømagnolia *Magnolia kobus*.

HISTORIKK

Området hvor Systematisk hage ligger i dag, ble innlemmet i hagen først under byggingen av Botanisk museum, som sto ferdig i 1913. Fra 1915 og i flere tiår framover ble området brukt av Emil Korsmo til forskning på ugress og gjødsling, noe som resulterte i blant annet Korsmos ugressplansjer. Under krigen ble det dyrket poteter her, i likhet med på flere andre områder i hagen. Etter krigen lå jorden brakk fram til Rolf Nordhagen anla Systematisk hage i årene 1952–1957.

Systematisk hage fremstår i dag som relativt uendret i forhold til opprinnelig struktur. I 2006 ble det satt ned kanter i cortenstål for å holde på formen til plantebedene, ettersom gresset mellom dem var i konstant konflikt med grensene. Systemet i hagen har vært i endring opp gjennom tiden for å holde tritt med fremskritt i vitenskapen, og siste omplanting ble påbegynt sommeren 2016. Bassengene ble rehabilitert sommeren 2016 pga. lekkasje.

VERNEVERDIER

Verneverdiene i anlegget er knyttet til den generelle formen på delområdet, inklusive stier, veier og basseng. Dette er relativt uendret siden det ble anlagt på 50-tallet. Murene som skiller det nedre plan fra plataået og plataået fra gressplen over, er med på å definere området og danner en klar grense for anlegget.

Vegetasjon brukes i formidling av systematikk. Forskning på dette feltet gjør at det stadig er behov for endring, både av artsutvalget og plasseringen av dem. Utskifting og endring av planteinnholdet i denne hagen inngår som en del av det vitenskapelige arbeidet og er ikke omfattet av vernebestemmelsene.

Bildet på motsatt side:

Deler av Systematisk hage, ukjent datering.

Viktige elementer i delområde 3

BASSENGENE

Beskrivelse

Støpte, rektangulære basseng, kantet med skiferheller.

Vedlikehold/søknadspliktige tiltak

Bassengene ble rehabilitert i 2016. Da ble det lagt membran, og bassengene er derfor blitt litt smalere. Fargen er derfor heller ikke lik opprinnelig. Vedlikehold av tekniske installasjoner knyttet til vanntilførsel, regnes som vedlikehold. Det samme gjelder utbedring av murkonstruksjoner med samme type mørtel/tilslag/bearbeiding som eksisterende. Alle tiltak som medfører endring av bassenget når det gjelder materialbruk og utforming, er søknadspliktige.

MUR

Beskrivelse

Støpt natursteinsmur av rødlig granitt.

Vedlikehold/søknadspliktige tiltak

Utskifting av enkeltstein med blokker av tilsvarende bergart og fargenyanse regnes som ordinært vedlikehold. Endring av murens utforming er søknadspliktig.

KANTSTEIN

Beskrivelse

Opprinnelig hadde ikke veiene inne i systemet kanter, kun den indre og ytre sirkel. Det var kun gress ut til stiene fram til det ble satt ned cortenstål.

Skjøtsel/søknadspliktige tiltak

Reparasjoner og inngrep der steinen settes tilbake slik den har stått, regnes som vedlikehold. Utskifting til annen type avgrensning (f.eks. cortenstål) er søknadspliktig.

Delområde 4 - Pilehagen

Pilehagen er i verneklasse 2. Tiltak og endringer ut over ordinær skjøtsel i dette området krever godkjenning fra Byantikvaren.

Pilehagen slik den ser ut om våren.

BESKRIVELSE OG HISTORIKK

Pilehagen ble anlagt i 2013 og åpnet i 2014, og er det eneste anlegget i Botanisk hage som er beregnet på barn. Pilehagen er finansiert av Botanisk hages Venner i forbindelse med Naturhistorisk museums 200-årsjubileum i 2014. Botanisk hages Venner og flere ansatte ved NHM flettet gjerder, tunneller og huler under instruksjon fra Skovstuen Pil.

Pilehagen har siden åpningen blitt supplert med flere skulpturer, deriblant enkelte fra den britiske pilekunstneren Tom Hare. Forskjellige flettemetoder er brukt, og man kan finne over 10 forskjellige pilesorter. Opprinnelig tenkte man at denne hagen skulle bestå i en 5-årsperiode, men det er mulig at anlegget kan holdes noe lenger. Hagen ansees likevel som et midlertidig anlegg.

VERNEVERDIER

Som et av Botanisk hages yngste spesialanlegg anses dette delområdet som lite verneverdig. Over den østre delen av Pilehagen rager en stor spisslønn (*Acer platanoides*) som bør få stå i fred. Holdbarheten til Pilehagen for øvrig er noe begrenset da den består av både levende og død pil, og er hyppig brukt av barn. Likevel har Pilehagen en positiv effekt på vern av de øvrige delområdene ettersom den trekker leken ut fra mer sårbare anlegg.

Bilder på motsatt side:

1. Hagen sett mot øst

2. Pileskulpturene er i ferd med å skyte skudd.

3. Pilehagen slik den ser ut midt på sommeren.

4. Detalj av flettverk

1

2

3

4

Delområde 5 - Oldemors hage

Oldemors hage er i verneklasse 2. Tiltak og endringer ut over ordinær skjøtsel i dette området krever godkjenning fra Byantikvaren.

Hagen sett mot nord.

Hagen sett mot sør.

Lysthus og møbleringen i Oldemors hage

Stakittgjerdet med port inn til hagen

BESKRIVELSE OG HISTORIKK

Oldemors hage ligger på Botanisk hages høyeste punkt, et område som historisk var kjent som Prinseberget. Berget ble imidlertid sprengt bort, og området er nå et platå. Dette området var ikke opprinnelig innenfor Botanisk hages grenser, men ble innlemmet på et senere tidspunkt. Før Oldemors hage ble anlagt, ble området brukt til demonstrasjon av sommerblomster.

Oldemors hage inneholder planter samlet inn fra hager på Østlandet, og som beviselig har vært i norske hager siden 1950. Anlegget er geografisk delt inn i regioner på Østlandet, hvor Oslo og Akershus er best representert. Oldemors hage ble anlagt i 2007–2008 med eksterne midler fra Botanisk hages Venner, Norsk genressurs-senter, Oslo kommune GERIA og Direktoratet for naturforvaltning.

Området har definerte grenser i form av hekk og stakittgjerde, og beplantning langs østlig, nordlig og vestlig grense med en sti som går innenfor, samt en sentral øy med beplantning. Vest for hovedanlegget er det et steinbed som inngår som en del av Oldemors hage. I hovedanleggets nordvestre hjørne er det bord, benker og et lysthus for besøkende. Anlegget brukes av hagens generelle publikum, men også av personer med demens, slik at de kan gjenoppleve barndommens blomster.

VERNEVERDIER

Verneverdiene i Oldemors hage er særlig knyttet til planteutvalget ettersom delområdet for øvrig er relativt ungt. Plantematerialet i anlegget er samlet inn fra eldre hager på Østlandet, og er verneverdig i seg selv. Dette materialet er av kulturhistorisk verdi og er forvaltet av Botanisk hage i samarbeid med Norsk genressurs-senter. Selve utformingen på anlegget er av lavere verdi.

Forvaltningsansvaret ligger hos Norsk genressurs-senter, NIBIO.

LYSTHUSET

Beskrivelse

Sekskantet trebygning med tofløyet inngangsdør og smårutete vinduer i de øvrige veggflatene. Den er malt i en lys, grågrønn farge. Taket er tekket med papp.

Vedlikehold/søknadspliktige tiltak

Lysthuset ble satt opp i 2007/2008 og har lav verneverdi. Omtekkning og oppmaling regnes som vedlikehold. Store endringer eller fjerning av lysthuset krever godkjenning fra Byantikvaren.

Bildet på motsatt side: Oldemors hage før blomstring, sett mot Zoologisk museum.

Delområde 6 - Urtehagen

Urtehagen er i verneklasse 2. Tiltak og endringer ut over ordinær skjøtsel i dette området krever godkjenning fra Byantikvaren.

Korshagen

Lysthuset (Lysthagen)

Del av Korshagen

Kjøkkenhagen

BESKRIVELSE OG HISTORIKK

Urtehagen er et relativt nytt anlegg i Botanisk hage og ble anlagt i 2005–2006. Urtehagen består av fire separate deler; Lysthagen, Korshagen, Kjøkkenhagen og Lunden.

Lysthagen ligger øst for stien som går gjennom anlegget og har navnet sitt fra Lysthuset som står sentralt i dette anlegget. Denne delen av hagen brukes til å vise fram planter med forskjellige bruksområder, med et spesielt fokus på fiberplanter, farge- og giftplanter. Bedene er bygd opp i naturstein og formet som en sirkel rundt det sentrale lysthuset.

Vest for stien ligger Korshagen, med en utforming som er inspirert av gamle klosterhager. Her dyrkes bl.a. gamle medisinerplanter som kan tenkes å ha blitt dyrket i et kloster. I tillegg finnes også krydderurter som fortsatt er i bruk i dagens kjøkken. I midten av korset står det en enkel fontene som tidligere var drikketrauet til hestene i Botanisk hage. Denne ble i sin tid gitt til Norsk Folkemuseum etter at den siste hesten forsvant, men ble gitt tilbake i 2006. Korshagen avgrenses mot Kjøkkenhagen med et espalier hvor det vokser gamle sorter av eple og pære.

Kjøkkenhagen er det mest dynamiske anlegget i Urtehagen. Her dyrkes det matplanter ved vekselbruk. Vegetasjonen er derfor aldri lik fra år til år. Enkelte år kan man i tillegg fokusere på enkelte plantegrupper, som i 2016 da det kun ble dyrket belgvekster som en markering av FN's belgvekstår. Langs østgrensen til kjøkkenhagen dyrkes det bærbusker og små frukttrær, mens i sør avgrenses anlegget av høyvokst jordskokk.

Lunden er en skyggefull del av Urtehagen med hekker på alle kanter. Hekken består av både giftige og spiselige busker. Bunndekket er også av planter som har hatt en bruksverdi i tradisjonell medisin.

VERNEVERDIER

En botanisk hage uten en form for urtehage er nærmest utenkelig. I Botanisk hage har det nesten til enhver tid vært et tilsvarende anlegg, selv om urtehagens nåværende plassering og utforming er relativt ny.

Fontenen i Korshagen har høy verneverdi som tidligere drikketrauet for Botanisk hages hester, men verneverdien er uavhengig av fontenes nåværende plassering i Urtehagen.

Bildet på motsatt side: Kjøkkenhagen

Viktige elementer i delområde 6

FONTENE

Beskrivelse

Fontenen er laget av et tidligere drikke-
trau for Botanisk hages hester.

Vedlikehold/søknadspliktige tiltak

Vedlikehold av tekniske installasjoner knyttet til vanntilførsel regnes som vanlig vedlikehold. Alle tiltak som medfører endring av fontenen, er søknadspliktige.

ESPALIER

Beskrivelse

Malmfuru

Vedlikehold/søknadspliktige tiltak

Reparasjoner av espalieret med nødvendig utskifting av trespiler, regnes som vedlikehold. Større endringer eller fjerning av espalieret er søknadspliktig.

LYSTHUS

Beskrivelse

Åttekantet, malt trebygning med vindus-/døråpning i fem av veggflatene.

Vedlikehold/søknadspliktige tiltak

Lysthuset ble etablert samtidig med Urtehagen og har lav verneverdi. Omtrekking og oppmaling regnes som vedlikehold. Store endringer eller fjerning av lysthuset krever godkjenning fra Byantikvaren.

Motsatt side:

Urtehagen sett mot lysthuset

Delområde 7 - Fjellhagen

Fjellhagen er i verneklasse 2. Tiltak og endringer ut over ordinær skjøtsel i dette området krever godkjenning fra Byantikvaren.

Fjellhagen om våren

Damanlegget

Bekkeløpet

Amerikaplatået

BESKRIVELSE OG HISTORIKK

Fjellhagen er det største spesialanlegget i Botanisk hage – med unntak av Arboretet, og ble påbegynt allerede i 1968, men offisielt åpnet først i 1989. Anlegget har ingen lang historie, men det overtok for den såkalte «Norskehaugen» som var et fjellhageanlegg sør for Botanisk museum, som ble lagt ned på 1970-tallet.

Vannanlegget er en viktig del av Fjellhagen. Det består av et bekkeløp og en stor dam. Anlegget er kunstig oppbygd og har et pumpe-system som sørger for vannsirkulasjon.

Fjellhagen er grovt inndelt etter geografiske regioner; Amerika-plåtaet, Asia-dalen, Alpe-toppen, Europa-skråningen og Kaukasus-skråningen. Utvalget av regioner gjenspeiler i stor grad tidligere innsamlingsturer foretatt av hagepersonale, men det blir også avgrenset av vårt klima, og geografiske linjer blir derfor brutt for å gi optimale vekstforhold for den enkelte art. Vegetasjonen består hovedsakelig av stauder, med noen få unntak av enkelte trær og busker.

Fjellhagen ekspanderte i år 2000 med Osloryggen, denne inneholder planter man finner ved og rundt Oslofjorden. I sørenden, vest for Osloryggen ligger Slåttemarka, som har sitt opphav i en donasjon fra Statens vegvesen, hvor masse fra en slåttemark som ble nedbygd i 2012, ble flyttet til Botanisk hage. Det seneste tilskuddet er Skandinavisk rygg, som ble åpnet under 200-årsjubileet i 2014; her finner man hovedsakelig norske arter som vokser på sin respektive berggrunn.

VERNEVERDIER

Fjellhagen er sett i forhold til de øvrige delområdene middels gammel. Pga. delområdets størrelse og arbeidet som er lagt ned gjennom flere tiår, representerer Fjellhagen Botanisk hages fremste spesialitet. Strukturelt har Fjellhagen vært lite endret, med unntak av senere års ekspansjoner, men vegetasjonen blir stadig

byttet ut ettersom store deler av plantematerialet kan dø under harde vintre. Det verneverdige i anlegget er derfor hovedsakelig den overordnede utformingen, med damanlegg og landskapsutforming.

Plantematerialet skiftes stadig ut og er ikke omfattet av vernebestemmelsene. Fjellhagen har vært utvidet ved flere anledninger, og det er grunn til å tro at området vil bli videre utviklet og utvidet i framtiden. En eventuell framtidig utvidelse må skje i samråd med Byantikvaren.

Bilder på motsatt side:

1. Den første fjellhagen, «Den norske hagen», ble anlagt sør for Botanisk museum.

Foto: MUV 32909

2. Rolf Berg (i hvit frakk) ledet planleggingen og anleggsarbeidet.

3. Anlegging av dammen

4. Fjellhagen nesten ferdig. Dryppsteinen fra Brevik til høyre i bildet.

1

2

3

4

DAMMEN

Beskrivelse

Bekkeløp og dam konstruert i perioden 1968–89. Anlegget har et vannsirkuleringsystem som gjør at vannet kontinuerlig pumpes fra dammen og opp igjen til starten på bekkeløpet.

Vernehensyn/utviklingsmål

Selv om damanlegget er relativt nytt, er det et viktig element i Botanisk hage. Alle reparasjoner knyttet til vannsystemet, samt justering av bed og steiner, regnes som ordinært vedlikehold. Større endringer som utvidelser eller endring av utforming, er søknadspliktige.

DRYPPSTEINEN

Beskrivelse

Dryppstein hentet fra Brevik i Telemark.

Vedlikehold/søknadspliktige tiltak

Steinen ivaretas av Botanisk hage/Naturhistorisk museum.

Motsatt side:

Deler av dammen med dryppsteinen til venstre i bilde.

Delområde 8 - Vikinghagen

Vikinghagen er i verneklasse 2. Tiltak og endringer ut over ordinær skjøtsel i dette området krever godkjenning fra Byantikvaren.

Vikingshagen sett mot nordvest.

BESKRIVELSE OG HISTORIKK

Opprinnelig har denne delen av Botanisk hage vært en del av Arboretet, langs gjerdet til Jens Bjelkes gate. Vikinghagen ble anlagt i 2013–2014 og offisielt åpnet i 2014 under Botanisk hages 200-årsjubileum. Finansieringen kom fra Sparebankstiftelsen DNB, Botanisk hages Venner og Forskningsrådet, i tillegg til jubileumsbevilgningen fra universitetet.

En skipsformet, 33 meter lang cortenstålkonstruksjon viser planter, stein og dyr som ble brukt i vikingtiden. Vikinghagen bringer publikum tilbake til vikingtiden (ca. 793–1066 e. Kr.), en viktig periode i vår skandinaviske kulturarv. Vikinghagen er et permanent utendørs anlegg ved NHM, utviklet i samarbeid med søstermuseet Kulturhistorisk museum.

Anlegget er attraktivt for barn som vil lære seg hvordan vikingene utnyttet naturen og påvirket landskapet gjennom å frakte planter, dyr og stein. Interkulturell utveksling er ikke er noe nytt: allerede for 1000 år siden tok vikingene suvenirer fra plante- og dyreriket med seg hjem fra reisene sine, som koriander, fersken, påfugler og silke. Noen vekster ble importert, mens andre kom i form av frø som fulgte med skipenes ballast.

I Vikinghagen står en benk til minne om Jens Holmboe, professor ved Universitetet i Oslo som gjorde banebrytende forskning på planterester fra Osebergskipet.

VERNEVERDIER

Som Botanisk hages nyeste spesialanlegg er det lite verneverdig å finne i Vikinghagen. Selv om Vikinghagen offisielt ble åpnet i 2014, er det fortsatt planer om utvidelse. Sannsynligvis vil det komme en myr rett sør for vikingskipet for å kunne dyrke myrplanter som vikingene brukte, arbeidet med dette er planlagt i 2017.

Bilder på motsatt side:

1. Pileflettet sau

2. Bed kantet med cortenstål

3. Detalj fra "skipet" – en åre

4. Deler av gangveien forbi Vikinghagen har tredekke.

1

2

3

4

Delområde 9 - Rød- og svartlistebed

Rød- og svartlistebedene er i verneklasse 2. Tiltak og endringer ut over ordinær skjøtsel i dette området krever godkjenning fra Byantikvaren.

Omvisning i Rød- og svartlistebedene

BESKRIVELSE OG HISTORIKK

Bedene ble offisielt åpnet i 2010 og er kanskje det minste enkeltstående anlegget i Botanisk hage. Bedene demonstrerer to kategorier planter; på den ene siden de som er utryddingstruet og derfor er oppført på Artsdatabankens rødliste, og på den andre siden innførte planter som utgjør en trussel mot artsmangfoldet i norsk natur og dermed er oppført på svartelista.

Hovedformen på bedet er sirkulært, og de to plantekategoriene skilles med en S-formet sti i midten, og gir derfor inntrykk av å være et yin-yang-symbol. De rødlistete plantene i bedet er hovedsakelig sjeldenheter fra Oslofjordområdet og vokser direkte i bakken i ett stort bed. De svartelistete artene er demonstrativt plantet i betongringer, slik at de ikke skal spre seg.

VERNEVERDIER

Rød- og svartlistebedene er tidsaktuelle demonstrasjonsbed for vern og forvaltning av norsk natur. Det er derfor naturlig at både informasjonen og plantematerialet i bedene skal reflektere samtidens rød- og svartliste, noe som åpner for endringer over tid. Selv om innholdet vil endres, er det lite trolig at arbeidet med rød- og svartlister opphører, og bedene har derfor en funksjon i fremtiden også.

Rød- og svartlistebedene er av nyere dato og har lav kulturhistorisk verneverdi. Store endringer i utforming bør avklares med Byantikvaren, men mindre justeringer og vedlikeholdstiltak håndteres av Botanisk hage.

Bildet på motsatt side: Rødlisteområdet til venstre i bildet, svartlisteområdet til høyre.

Delområde 10 - Arboretet

Arboretet er i verneklasse 2. Tiltak og endringer ut over ordinær skjøtsel i dette området krever godkjenning fra Byantikvaren.

Arboretet sett mot Palmehuset.

Arboretet vest for Colletts hus

Karene i bekkeløpet nedenfor Andedammen

Duetreet i blomst

BESKRIVELSE OG HISTORIKK

Arboretet er like gammelt som hagen selv, men det antas at alle trær som stod på området ved etableringen, er blitt felt. Arboretet består av samtlige trær og busker, samt enkelte urtebed som ikke inngår i spesialanleggene; totalt utgjør dette omtrent 1230 trær og 610 buskbeplantninger.

Opprinnelig var Arboretet den søndre delen av det som i dag er Botanisk hage. Trekantstykket mellom Jens Bjelkes gate og Tøyengata, bort til Motzfeldts gate ble innlemmet i 1893, men ble brukt som lekeplass og skilt ut fra Botanisk hage på 1960-tallet. Stykket mellom Sars' gate og Jens Bjelkes gate ble en del av hagen i 1897. Områdene nord for Botanisk museum ble ikke innlemmet i Botanisk hage før byggingen av Botanisk museum i 1913. Den siste store utvidelsen av hagens areal skjedde på 1930-tallet da områdene rundt Geologisk museum (nå Brøggers hus) og Zoologisk museum (nå Colletts hus) ble opparbeidet.

VERNEVERDIER

Den eldste delen av Arboretet ble plantet i den form det har i dag under ledelse av tidligere bestyrer i Botanisk hage, Frederik Christian Schübeler, i perioden 1866–1892. Han ga Arboretet en systematisk inndeling som fortsatt kan sees i form av at trærne er organisert i plantefamilier og nærstående grupper. Det mest verneverdige ved området som helhet, er å opprettholde denne planen og følge de linjene som en gang ble lagt.

Gjennom historien har det blitt plantet inn en del arter som bryter med systemet som ble anlagt av Schübeler på slutten av 1800-tallet, grunnet lokale vekstforhold nødvendig for den enkelte art, og dette er naturligvis også uunngåelig siden planter må stå der de faktisk kan overleve.

Bilder på motsatt side:

1. Den norske haugen, Andedammen og Moes pil

2. Historisk dam nord for Andedammen, fylt igjen av masse fra Botanisk museum

3. Flyfoto av området

4. Gammelt kart over Botanisk hage, med planlagt veksthus

1

2

3

4

Viktige elementer i delområde 10

SØYLEEIK

Beskrivelse

Eika i solkorset er en pyramideeik (*Quercus robur* 'Fastigiata') og er ett av hagens mest ikoniske trær. Det ble plantet i 1936. Treet står solitært (alene) på det høyeste punktet i hagen, og kan sees fra meste-parten av den nordre halvdel av Botanisk hage. Treet er velvokst og robust, og lite utsatt for tilfeldig hærverk gjennom klatring ol. Jordkomprimering kan være et problem for treet, men tilsynelatende er treet ikke særlig negativt påvirket av dette til tross for mye tråkk nær rotsonen.

Vedlikehold/søknadspliktige tiltak

Felling uten at det replantes samme art i plantehullet, er søknadspliktig tiltak. Alminnelig skjøtsel innebærer tilsyn med krone og beskjæring etter behov.

PORTER OG GJERDER

Beskrivelse

Gjerdet rundt publikumsdelen av Botanisk hage er et smijernsstakitt, nordre del har kun et enkelt netting-gjerde. Gjerdet som omkranser den vestre og søndre delen av hagen, stammer fra 1933–34, da kjerreveien som var utenfor det gamle gjerdet, tilfalt Botanisk hage. Portstolpene i granitt langs Monrads gate ble også satt opp samtidig. Gjerdet, portstolpene og porten i Sars' gate ble lagt til under den siste store utvidelsen og ble fullført i 1937.

Vedlikehold/søknadspliktige tiltak

Stakittet på den vestre siden av hagen ble pusset og malt på nytt i 2014–2015. Ytterligere vanlig vedlikehold i årene som kommer, er å forvente. Grunnet forbud mot bruk av sprøytemidler i offentlige anlegg, vil ugressbekjempelse under gjerdet bli en utfordring, malingen tåler heller ikke bruk av propanbrenner, systemer som bruker oppvarmet vann, kan være en mulig løsning for fremtiden.

MOES PIL

Beskrivelse

Moes pil er en gullpil (*Salix alba* 'Vitellina') som står ved Andedammen i Arboretet. Den opprinnelige Moes pil ble plantet av Niels Green Moe 24. mai 1827. 100 år etter, 24. mai 1927 plantet hans sønn Elias Moe en stikling fra det samme treet noen få meter unna. Pilen etter Niels Green Moe ble felt på 1970-tallet grunnet råte. Pilen etter Elias Moe måtte også felles, i 2011, og ble etter dette til et midlertidig kunstverk kalt «Madonna and the Dream», laget av Ilmi Gutzeit Mathiesen. Forråtnelsen fortsatte, og hele installasjonen er nå fjernet. Tradisjonen ble reddet og noe endret i 1977 da det ble plantet en pil fra en stikling fra Elias Moes pil, og denne lever fortsatt i beste velgående.

Skjøtsel/søknadspliktige tiltak

Tradisjonen er tiltenkt å opprettholdes ved en ny planting i 2027 i samme området og med stikling fra samme plante.

KIRSEBÆRALLÉEN

Beskrivelse

Kirsebæralléen består av 18 kirsebærtrær av den fylte kultivaren *Prunus avium* 'Plena'. Den ble plantet i 1937 og var da en allé med nærmere 40 trær. Trærne i bakre rekke ut mot Sars' gate er det imidlertid kun noen få igjen av, og alléen fremstår i dag mer som én trerekke. Den fremre rekken er relativt intakt og har kun noen få hull grunnet trær som har blitt felt. Mellom trærne i fremre rad står det små busker av rosemandel (*Prunus triloba* 'Multiplex') som ble plantet i 1959, det var opprinnelig 25 stykker av dem. Disse ble i 1982 supplert med ytterligere 25 planter.

Vedlikehold/søknadspliktige tiltak

Tilstanden til de gjenværende trærne er dårlig, og flere trær må felles i de kommende årene av sikkerhetsårsaker (se 7.2). Hele alléen må felles på et tidspunkt, og dette må følges av en periode der jorden legges brakk før eventuell nyetablering. Det vil ved nyetablering være ønske om bruk av samme kultivar eller lignende fylt kultivar ettersom alléen er et prydelement, og blomstring er viktigere enn fruktsetting. Tiltaket må gjøres i samråd med Byantikvaren.

EIKEALLÉEN

Beskrivelse

Eikealléen består av pyramideeik (*Quercus robur* 'Fastigiata') og ble først plantet i 1907 under ledelse av hagens bestyrer, Johan Nordal Fischer Wille. Grunnet dårlige grunnforhold ble det i 1924 sprengt ut en grøft for å gi trærne mer jord å vokse i, og trærne ble så omplantet. De fleste av trærne som står i Eikealléen i dag, er de opprinnelige trærne, men enkelte har blitt felt og erstattet av trær av samme kultivar. Eiketær kan leve i mange hundre år, og noen annen skjøtsel enn beskjæring, sikring og nyplanting ved tilfeldig bortfall, skal derfor ikke være nødvendig.

Vedlikehold/søknadspliktige tiltak

Felling uten at det replantes samme art i plantehullet, er søknadspliktig tiltak. Alminnelig skjøtsel innebærer tilsyn med krone og beskjæring etter behov.

SVENSKEASALREKKA

Beskrivelse

Svenskeasalrekka går langs det østre gjerdet og består av 72 trær av svensk asal (*Sorbus intermedia*). Trerekka ble etablert på 1930-tallet etter utvidelsen i forbindelse med anleggingen av Monrads gate. Trærne er i generelt god forfatning, men har noe ildkjuke (*Phellinus* sp.) og krever en del beskjæring.

Vedlikehold/søknadspliktige tiltak

Felling uten at det replantes samme art i plantehullet, er søknadspliktig tiltak. Alminnelig skjøtsel innebærer tilsyn med krone og beskjæring etter behov.

Viktige elementer i delområde 10

GINKGO BILOBA

Beskrivelse

Botanisk hages eldste, nålevende *Ginkgo biloba* vokser rett sør for Victoriahuset, det ble plantet på 1870-tallet og lever fortsatt i beste velgående, det er også det eldste eksemplaret i Norge. Dette er et ikonisk tre som er spesielt interessant grunnet sin posisjon i plantesystematikken og evolusjonen. Treet blir svært gammelt og tåler forurensning godt, ved inspeksjon i 2015 fikk treet topp score, og det ventes at dette treet skal være med oss i lang tid fremover.

Vedlikehold/søknadspliktige tiltak

Felling uten at det replantes samme art i plantehullet, er søknadspliktig tiltak. Alminnelig skjøtsel innebærer tilsyn med krone og beskjæring etter behov.

TYRKISK HASSEL

Beskrivelse

Den tyrkiske hasselen (*Corylus colurna*) på toppen av Fjellhagen er et meget imponerende tre som høster mye oppmerksomhet fra hagens publikum, spesielt etter at det ble omkranset av Siebkes skiferbenk i 2014. Treet har sine utfordringer i en veldig bred krone og har derfor sikring i form av stålwire, men har ellers god vitalitet, og det er ingen indikasjoner på at det må felles i nær fremtid.

Vedlikehold/søknadspliktige tiltak

Felling uten at det replantes samme art i plantehullet, er søknadspliktig tiltak. Alminnelig skjøtsel innebærer tilsyn med krone og beskjæring etter behov.

ANDEDAMMEN

Beskrivelse

Andedammen er kanskje det eldste, intakte elementet i Botanisk hage. Den har sannsynligvis et delvis naturlig opphav som en del av et gammelt bekkeløp. Tidligere var det også en øvre dam rett sør for Botanisk museum som drenerte ned til Andedammen, denne ble imidlertid fylt igjen under byggingen av Botanisk museum ettersom den var befengt med ugress.

Skjøtsel/søknadspliktige tiltak

Tiltak for å opprettholde dammen regnes som ordi-nært vedlikehold. Større utvidelser eller gjenfylling er søknadspliktig.

FASTE BENKER

Beskrivelse

Trebenker på støpt fundament.

Skjøtsel/søknadspliktige tiltak

Vedlikehold av eksisterende benker, som rengjøring og utskifting av råteskadet konstruksjon, regnes som ordinært vedlikehold.

Kildehenvisninger

Skriftlige kilder

- Statsbygg: *Landsverneplan for kunnskapssektoren*. Kunnskapsdepartementet
- Borgen, Liv: *Botanisk hage 1814–2014*, UiO Naturhistorisk museum 2014
- *Botanisk hage – en oase i Oslo*, UiO Naturhistorisk museum 2011
- Myklebust, Ingvild: *Forvaltningsplan for parken på Blindern*
- Vedtak om midlertidig fredning med hjemmel i lov om kulturminner, § 22.4 jf. § 19, Riksantikvaren

Arkiv

- Riksantikvarens arkiv
- Museum for universitets- og vitenskapshistorie (MUV)

Nettsider

- <http://digitaltmuseum.no/>
- <http://www.muv.uio.no/> (Museum for universitets- og vitenskapshistorie)

